

СТАНОВИЩЕ

за дисертацията на

Николина Димитрова Делева,

редовен докторант по Естетика

към секция „Култура, естетика, ценности“ на Институт по философия и социология към
Българската академия на науките

на тема: *„Изкуството на XXI век между ценността и цената“*

за присъждане на образователната и научна степен **„Доктор“**

в професионално направление **2.3. Философия**

от доц. д-р Силвия Кръстева, ЮЗУ „Неофит Рилски“

Дисертацията на Николина Делева безспорно обявява изключително актуална тема – естетическата легитимация и процесите в областта на изкуство от нашия век и със систематичност и размах построява сложната картина на съвременното изкуство. Немерен е ясен, новаторски и продуктивен фокус като отправна точка да се премине през така разнородните и нови феномени на съвременното разбиране и създаване на изкуство – това е анализ и представяне на тези процеси откъм проблема на ценностите и за спектъра на оценката на творбите на съвременните артисти. Този фокус се оказва изключително интересен и продуктивен и постепенно извежда цялостно представяне на развитието на изкуството на 21 век и съдбата му да нихилира и замени почти всичко заварено и признато като стойност и естетически и художествени параметри, като едновременно с това Николина Делева успява с ерудиция и систематичност да представи сложния социален и цивилизационен процес зад процесите в съвременното изкуство и да акцентира на основните проблеми в общите очертания на една съвременна теория и философия на изкуството.

Всички тези задачи са успешно реализирани в чудесно изградената и разгърната постройка на дисертационния труд и в целенасоченото разрешаване на поставената в началото изследователска хипотеза: раздалечаването на ценност и цена в съвременното изкуство до тяхното тотално разделяне.

Дисертацията е в обем от 235 страници основен текст, във висока степен изпълняващ изискването за обем на дисертационен труд. Трите глави са разгърнати

постъпателно, със систематичен развой на проблемите и обмислено и многоаспектно поставяне на проблематиката под всяка глава и извеждане на тематичните аспекти. Налице е зрял и детайлно разгърнат и конструиран труд, плод на систематична работа и отлично познаване на тематиката. Това е заложено и с многобройните примери от съвременното изкуство. Личи и от обхватната библиография от общо 308 източника, от които 55 на кирилица и 189 на латиница теоретични източници, и 64 неспециализирани източници, даващи емпирична и нагледна база на изследването.

Първата глава е чудесно построена и следва различните аспекти и предложения на редица изследователи за терминологична саморефлексия и определяне на настоящата епоха. Н. Делева представя амбивалентността в определянето на „съвременното“ през богатството от предложения: пост-постмодерно, хипермодерно, постсъвременно, постдискурсивно и др. – всички обединяващи се в тенденцията да се излезе от *модерното* към изцяло нова концептуална рамка. Много интересен тук е анализът на новото философско направление на спекулативния реализъм – връщане към реалността на обектите, но като нова онтологична ситуация на пълно излизане и нихилиране на субективността и субективната гледна точка, към един нов абсолютизъм и напълно нечовешки начин на репрезентиране. Тук Н. Делева извежда парадоксалната ситуация в основата на тази нова онтологична проекция – представянето е през човешката гледна точка и като насочено към човека, но в същото време изцяло търсещо нови изразни и конструктивни възможности. В тази посока на деструкция и навлизане в една нова реалност, даже като структура от различни по тип реалности, Н. Делева великолепно показва разрушаването на традиционното разбиране за релацията автор – творба – реципиент, ще добавя и материал, маниер и обект на самото изкуство. Това е „некласическа“ естетика на изцяло релативното, контекстуалното, практически-действието, което няма център и един единствен субект, няма единно разбиране за художествено, за продукт на изкуството – Н. Делева представя нагледни примери за тази размяна и дори разрушаване на всички структуриращи позиции в процеса на правене и възприемане на творбите на изкуството. Чудесно изведена е тенденцията към преход от сетивното, от визуалното дори, към концептуалното, към контекстуалното – изкуството става флуиден и сложен феномен, освобождава позицията на това, което се представя и възприема за творба дори до нихилиране на самата творба на изкуството, както ни показва нееднократно Н. Делева в напълно буквален смисъл и „художествен“ акт. Но тогава, както тя повдига въпроса, каква трябва да е целта и най-важното – предназначението на изкуството в настоящия век?

Този проблем се разисква в хода на втора глава с изследването на отношението към ценностите и процеса на оценяването на съвременното изкуство. Н. Делева извежда анализа на ценностите откъм пълната ситуация на релативизиране на ценностите: в хаотичната и не признаваща абсолютна или нормативна стойност практика на съвременното изкуство се разменят и смесват оценъчните критерии за лошо и добро изкуство, за елитарно изкуство и кич, за оригинал и копие, дори за уникално и масово. Съвременното изкуството се сдобива със силна когнитивна функция и изразена епистемологическа ценност. Всичко може да стане предмет на изкуството: обикновените предмети, виртуалния образ в социалните мрежи, негативното в целия му спектър, изразен свободно, стига само да се въвлекат все повече субекти, отразяващи и осведомени за съответната творба. Няма критерии за оценяване, за възприемане, единствен устойчив критерий е творбата да е нещо правено или измислено за първи път, за което никой не се е сетил. Съвременното изкуство скъсва с ценността и оценяването, като Н. Делева демонстрира и превръща изкуството във водещ и единствено социално не и естетически, представен феномен за глобалното общество.

Затова и естествено Н. Делева стига до обхвата анализ на икономическата трансформация на съвременното изкуство – като една от водещите индустрии на съвременната цивилизация. Третата глава изследва в цялост особеното място на съвременното изкуство в глобалния свят и демонстрира постепенната и почти пълна замяна на естетическата стойност и оценка на художествената творба с пазарната стойност и с цената, като разгръща картината на сложния и многостранен световен феномен, в който се превръща изкуството. Това чертае новата ситуация на легитимацията на артиста през посредническите агенции и медии, и на това, което той налага като свои творби и свое изкуство, представяйки глобализацията и дигитализацията на изкуството и много интересните примери с наложили се съвременни артисти, сред които е особено интересен анализът на творбите и пътя на световно известния българин Кристо Явашев. Така Н. Делева успешно завършва своето изследване на съвременното изкуство, демонстрирайки началната си хипотеза за пълното прекъсване на отношението изкуство, ценност и цена. В този аспект е и моят въпрос към Н. Делева: кои стилове и видове съременно изкуство ще останат като класически образци и това ще даде ли проекцията на една нова естетика и нови чисто естетически ценности?

Докторант Николина Делева покрива във висока степен националните минимални изисквания за присъждане на докторската образователно-научна степен с 9 научни публикации по тематиката на дисертационния труд.

Представеният автореферат отговаря на дисертацията. Съгласна съм с формулираните приноси моменти. Нямам съвместни публикации с докторантката. Не установих плагиатство в дисертационния труд.

Като цяло дисертацията на Н. Делева покрива в най-висока степен изискванията за дисертационен труд и за научно изследване. Предвид демонстрираните достойнства и прецизна работа по разгръщане и аргументиране на тезата на дисертационния труд, предвид систематичната и ерудитски представена цялостна визия за изкуството на 21 век и евристично изведената тематика, по отношение на връзката изкуство – цена новаторска за българските изследвания в областта на философия и теория на изкуството, ще гласувам напълно убедено „**ЗА**“ присъждането на образователната и научна степен „**Доктор**“ на Николина Димитрова Делева за нейната дисертация на тема: „**Изкуството на XXI век между ценността и цената**“.

20.06.2024 г.

Доц. д-р Силвия Кръстева